

Nr 19

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen, m. m.; given Stockholms slott den 27 januari 1967.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att anta härvid fogade förslag till

- 1) lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen,
- 2) lag angående ändring i lagen den 2 april 1918 (nr 163) med vissa bestämmelser om sjöfynd,
- 3) lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 22 april 1938 (nr 121) om hittegoods.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att bestämmelser om skydd för vissa äldre sjöfynd införs i lagen om fornminnen. I samband därmed föreslås ändringar i 1918 års lag om sjöfynd och hittegodslagen. Lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 april 1967.

Förslag

till

Lag**angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen**

Härigenom förordnas, *dels* att 17 § lagen den 12 juni 1942 om fornminnen skall upphöra att gälla, *dels* att 11, 16, 19 och 20 §§ lagen skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, *dels* att i lagen skall införas två nya paragrafer, betecknade 9 a § och 9 b §, samt omedelbart före 9 a § en ny rubrik av nedan angiven lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***Om skeppsvrak.****9 a §.**

Bestämmelserna i 1 och 6—9 §§ gälla i tillämpliga delar i fråga om skeppsvrak, om minst etthundra år kan antagas ha förflutit sedan skeppet blev vrak, samt om föremål som påträffas i eller i närheten av sådant vrak och har samband med detta. Bestämmelserna i 6 § andra stycket gälla härvid även ägare av vattenområde.

Riksantikvarien får låta undersöka och bärga skeppsvrak och annat föremål som avses i första stycket samt vidtaga annan åtgärd för föremålets skydd och vård. Riksantikvarien får medgiva annan att under villkor som riksantikvarien bestämmer företaga undersökningen och bärgningen.

Före vidtagandet av åtgärd som avses i andra stycket skall markens eller vattenområdets ägare underrättas. Medför åtgärden att kostnad eller skada åsamkas ägaren eller annan, skall skälig ersättning därför givas.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Tillstånd till åtgärd som avses i 6 § första stycket får lämnas vrakets eller annat föremåls ägare även om det icke föreligger sådant skäl för åtgärden som angives där.

9 b §.

Bärgas sådant skeppsvrak eller annat föremål som avses i 9 a § och finnes ej ägare till föremålet, skall det tillfalla kronan. Bestämmelserna i 10 § andra stycket samt 12 och 13 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om sådant föremål.

11 §.

Hittar någon i annat fall än i 10 § avses föremål, vartill ägare ej finnes, och kan det antagas vara minst ett-hundra år gammalt, skall föremålet tillfalla upphittaren med skyldighet, där det helt eller delvis är av guld, silver eller koppar eller ock påträffats jämte sådant föremål, att mot lösen hembjuda det till kronan.

Hittar någon i annat fall än i 9 a § eller 10 § avses föremål, vartill ägare ej finnes, och kan det antagas vara minst etthundra år gammalt, skall föremålet tillfalla upphittaren med skyldighet, där det helt eller delvis är av guld, silver eller koppar eller ock påträffats jämte sådant föremål, att mot lösen hembjuda det till kronan.

Fråga om — — — — — av riksantikvarien.

Sker inlösen, — — — — — därtill äro.

16 §.

Den som *olovligen företager sådan åtgärd med avseende å fast fornlämning som i 1 § andra stycket sägs eller uraktlåter i 8 § andra stycket stadgad anmälningsskyldighet straffes med dagsböter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårade, fängelse i högst sex månader. Han vare ock skyldig att ersätta all kostnad som föranledes av förseelsen.*

Den som *i fråga om fast fornlämning eller sådant skeppsvrak eller annat föremål som avses i 9 a § utan lov vidtager åtgärd som sägs i 1 § andra stycket eller underlåter att fullgöra anmälningsskyldighet enligt 8 § andra stycket dömes till böter. Är brottet grovt, är straffet fängelse i högst sex månader. Han är även skyldig att ersätta all kostnad som föranledes av brottet.*

Den som — — — — — hembjudas kronan.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

19 §.

I ärende — — — — — slutliga avgörande.

Över länsstyrelsens beslut må klagan hos Konungen i vederbörande statsdepartement föras i den ordning som är stadgad för ekonomimål i allmänhet.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag eller bestämmelse som meddelats med stöd av lagen föres hos Konungen genom besvär.

20 §.

Över riksantikvariens beslut i fråga som avses i denna lag må besvär anföras hos Konungen i vederbörande statsdepartement inom trettio dagar från det klaganden erhöll del av beslutet.

Talan mot riksantikvariens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1967.

Beträffande talan mot riksantikvariens beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, skall 20 § i dess äldre lydelse tillämpas.

Förslag
till
Lag
angående ändring i lagen den 2 april 1918 (nr 163) med vissa
bestämmelser om sjöfynd

Härigenom förordnas, att i lagen den 2 april 1918 med vissa bestämmelser om sjöfynd skall införas en ny paragraf, betecknad 9 §, av nedan angiven lydelse.

9 §.

Om vissa äldre sjöfynd stadgas i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1967.

Förslag
 till
Lag
 angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 22 april 1938
 (nr 121) om hittegods

Härigenom förordnas, att 11 § lagen den 22 april 1938 om hittegods¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 §

Om *fornfynd och sjöfynd* stadgas särskilt.

Om *skeppsvrak och fornfynd samt om sjöfynd* stadgas särskilt.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1967.

¹ Senaste lydelse av 11 § se 1942: 351.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 25 november 1966.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga angående *lagstiftning om skydd för vissa äldre sjöfynd* och anför.

Inledning

Frågan om en särskild lagstiftning om skydd för vissa äldre sjöfynd har aktualiserats genom framställningar i ämnet. I skrivelse till chefen för justitiedepartementet den 15 december 1959 begärde *riksantikvarieämbetet* en undersökning om och på vad sätt skeppsvrak och andra sjöfynd kan tillförsäkras skydd mot åverkan. Sedermera gjorde *statens sjöhistoriska museum* i skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 mars 1965 en liknande framställning.

Med anledning av framställningarna har inom justitiedepartementet upprättats en promemoria med förslag till lagstiftning om skydd för vissa äldre sjöfynd (Stencil Ju 1965:13). I promemorian föreslås dels en lag om skydd för vissa äldre sjöfynd, dels vissa följdändringar i gällande lagstiftning.

Efter remiss har *yttranden* över promemorian avgetts av justitiekanslern, Svea hovrätt, chefen för marinen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, sjöfartsstyrelsen, riksantikvarieämbetet, fiskeristyrelsen, rikspolisstyrelsen, statens sjöhistoriska museum, Nordiska museet, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms län samt Göteborgs och Bohus län, Svenska Sportdykarförbundet, Bergnings- och Dykeri AB Neptun, Göteborgs Bogserings- o. Bärnings AB, Sjöfartsmuseet i Göteborg och Svenska stadsförbundet.

Gällande rätt m. m.

I Sverige finns inte någon lagstiftning med direkt syfte att skydda äldre sjöfynd. Bestämmelser till skydd för vissa s. k. fasta fornlämningar och för fornfynd meddelas emellertid i *lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen*.

I lagens 1 § stadgas att fasta fornlämningar är fredade såsom minnen av vårt lands tidigare inbyggare. Utan tillstånd enligt bestämmelserna i lagen får fast fornlämning inte grävas ut, rubbas, täckas över eller genom plantering eller bebyggelse eller på annat sätt förändras, skadas eller tas bort. Tillsynen över fasta fornlämningar utövas av riksantikvarien. Lagens 2 § innehåller en uppräknning av vad som är fasta fornlämningar. Till sådana räknas: högar av jord och sten som uppförts av människor under forna tider (gravhögar, gravrösen, tingshögar och annat jämförligt); gravbyggnader av sten jämte hölje, andra gravar och gravfält från forna tider; domarringar, skeppssättningar och andra fordom lagda eller resta stenar; stenar och bergytor med inskrifter, bilder, andra ristningar eller målningar, sliprännor (svärdslipningsstenar), offergropar (älvkvarnar), offerkällor och andra kultplatser samt tingsplatser från forna tider; stenkors och andra vårdar som under forna tider upprests för andaktsövningar eller till minne av någon person eller tilldragelse och jämförliga minnesmärken; lämningar av fordom övergivna bostäder, boplatser eller arbetsplatser samt bildningar som uppkommit vid bruket av sådana bostäder eller platser; övergivna borgar, slott, kyrkor, kapell, kloster, kyrkogårdar, skansar, vallar, vallgravar och andra märkliga byggnader som uppförts eller anlagts under forna tider eller lämningar därav; lämningar av vårdkasar samt märkliga färdvägar, vägmärken, broar och jämförliga anläggningar från forna tider; fasta naturföremål till vilka åldriga bruk, sägner eller märkliga historiska minnen är knutna. I 3 § ges föreskrifter om hur fast fornlämnings utsträckning på marken skall bestämmas. Stadgandet innehåller en regel om att till fast fornlämning hör så stort område på marken som behövs för att bevara fornlämningen och bereda det utrymme omkring den som är nödvändigt med hänsyn till dess art och betydelse. Föreskrifter ges också om hur gränsen kring en fast fornlämning skall bestämmas. I 4 § stadgas att länsstyrelsen äger meddela föreskrifter som påkallas för att bevara fast fornlämnings helgd och att länsstyrelsen äger bestämma det vite som krävs för att trygga att föreskrifterna iakttas. Riksantikvarien äger enligt 5 § låta undersöka, sätta i stånd och inhägna fast fornlämning. Riksantikvarien får vidare på mark som hör till fornlämningen röja eller vidta annan åtgärd som fordras för skydd och vård av fornlämningen. Riksantikvarien kan också medge annan att undersöka fast fornlämning på villkor som riksantikvarien bestämmer. Om det är nödvändigt får riksantikvarien ta hand om fast fornlämning eller del därav för att ställa upp den eller bereda den vård på annan plats. Sådant omhändertagande får ske också i fråga om fornlämning eller del därav som murats eller timrats in i hus, bro eller annan byggnad. I 6 § stadgas att den som vill rubba, ändra eller ta bort fast fornlämning kan få tillstånd därtill av riksantikvarien, om fornlämningen medför hinder eller olägenhet som inte står i rimligt förhållande till dess betydelse. Av intresse i sammanhanget är vidare bestämmelsen i 8 § andra stycket. Enligt denna gäller att om fast fornlämning som förut ej varit känd påträffas under grävning eller annat arbete skall arbetet omedelbart avbrytas i vad det rör fornlämningen

och den som leder arbetet utan dröjsmål anmäla förhållandet hos riksantikvarien eller ombud som denne utsett. Krävs det med anledning av arbetsföretaget undersökning av fornlämningen eller åtgärd för att bevara den skall kostnaderna härför enligt 9 § åvila företaget, om det inte på grund av särskilda förhållanden är obilligt.

I lagen om fornminnen stadgas vidare i en särskild avdelning om *f o r n f y n d* i 10 § att föremål som anträffas i fast fornlämning och har samband med denna tillfaller staten. Skedde fyndet vid vetenskaplig undersökning till vilket riksantikvarien gett sitt tillstånd, kan riksantikvarien tillerkänna den som låtit utföra undersökningen skälig ersättning för nödiga kostnader och arbete som varit förenat med undersökningen. Påträffas föremålet utan samband med sådan undersökning, äger riksantikvarien förordna att hittelön skall utgå om det är skäligt. Hittar någon i annat fall än som avses i 10 § föremål vartill ägare ej finns och kan föremålet antas vara minst 100 år gammalt, tillfaller det enligt 11 § upphittaren med skyldighet för denne att, om föremålet helt eller delvis är av guld, silver eller koppar eller påträffats tillsammans med sådant föremål, mot lösen hembjuda det till staten. Om sådant fynd skall upphittaren enligt 12 § utan dröjsmål göra anmälan hos riksantikvarien eller ombud som denne utsett eller hos polismyndighet. Han är också pliktig att på anmaning lämna ut föremålet och att noggrant uppge platsen för fyndet och omständigheterna vid detsamma. Av övriga bestämmelser i denna avdelning bör nämnas den i 15 § om att riksantikvarien äger låta undersöka eller medge annan att på villkor som riksantikvarien bestämmer undersöka plats för fornfynd även om den ej är att hänföra till fast fornlämning. Länsstyrelsen äger i sådant fall vid vite fridlysa platsen intill dess undersökningen utförts, om det kan ske utan att därigenom vållas väsentlig olägenhet.

I 1 § *lagen den 2 april 1918 (nr 163) med vissa bestämmelser om sjöfynd* stadgas att den som i saltsjön inom svensk skärgård eller vid svensk kust eller i rikets segelbara insjöar, floder eller kanaler bärgar övergivet fartyg eller skeppsvrak eller redskap eller gods som hör till fartyg, är skyldig att anmäla fyndet hos polis- eller tullmyndighet. Bestämmelsen gäller oavsett om vad som bärgats har tagits upp från botten eller anträffats flytande på vattnet eller drivet på stranden. I lagens följande paragrafer ges bestämmelser om besiktning av fyndet och kungörelse om bärgningen med föreläggande för ägaren att anmäla sig hos tullförvaltningen samt bestämmelser om vem det bärgade under skilda förutsättningar skall tillfalla.

Lagen den 22 april 1938 (nr 121) om hittegoods innehåller bestämmelser om skyldighet för den som hittar något att utan oskäligt dröjsmål anmäla fyndet hos polismyndighet och om skyldighet för polismyndighet att kungöra fyndet eller, om ägaren är känd, underrätta honom. Vidare föreskrivs att ägare som anmäler sig inom viss tid är berättigad att återta hittegodset mot att han ersätter polismyndigheten och upphittaren deras skälig kostnader i anledning av fyndet samt skälig hittelön. Ger ägaren sig till känna, skall hittegodset till

falla upphittaren. Lagen om hittegods gäller enligt uttryckligt undantag inte fornfynd och sjöfynd.

Av övriga nordiska länder har Danmark, Finland och Norge sedan år 1963 särskilda lagbestämmelser om äldre sjöfynd.

I *Danmark* har bestämmelserna meddelats i en särskild lag, *Lov om beskyttelse af historiske skibsvrag m. v.* av år 1963. I 1 § stadgas att föremål, inbegripet skeppsvrak, som finns på havsbotten i danska farvatten och som kan antas ha gått förlorade för mer än 150 år sedan tillhör staten, om inte någon styrker sin äganderätt. I 2 § stadgas att riksantikvarien ger föreskrifter om de anordningar som han finner nödvändiga för att skydda eller bärga föremål som enligt 1 § tillhör staten. Utan tillstånd får föremålen inte bärgas eller på något sätt skadas ens om det sker endast genom att bottenförhållandena ändras på eller omkring den plats där föremålen finns. Inträffar det att någon utan att ha avsett det får upp föremål som enligt 1 § tillhör staten, skall det enligt 3 § överlämnas till riksantikvarien. Upphittaren har i sådant fall inte rätt till bärgarlön, men riksantikvarien kan utge gottgörelse till honom.

I *Finland* gäller enligt 20 § 1 mom. *lag om fornminnen* av år 1963 att i havet eller vattendrag anträffat vrak av fartyg eller annan farkost som kan antas vara minst 100 år gammalt eller del av sådant vrak är fredat. I fråga om vrak och del därav gäller i tillämpliga delar bestämmelserna om fast fornlämning. Föremål som anträffas i vrak som avses med bestämmelserna eller uppenbart härstammar från sådant tillfaller staten. Om sådana föremål gäller i övrigt i tillämpliga delar bestämmelserna om lösa fornföremål. Den som finner vrak eller annat föremål som avses med bestämmelserna skall utan dröjsmål anmäla detta till arkeologiska kommissionen.

I *Norge* stadgas i 12 a § *lov om fornminne* av år 1951 att mer än 100 år gamla båtar, skeppsskrov med tillhörande föremål eller del av sådana föremål är statens egendom, »når det synest klart etter tilhøva at det ikkje lenger er rimeleg von om å finna ut kven som er eigar». Staten kan förordna om fridlysning. Har fridlysning skett gäller vad som är stadgat om fast fornminne. Intill dess fridlysning skett gäller lagens bestämmelser om lösa fornminnen i tillämpliga delar.

Departementspromemorian

I departementspromemorian behandlas inledningsvis frågan om behovet av lagstiftning till skydd för äldre sjöfynd.

I promemorian konstateras att en sjöfarande nation som den svenska under generationernas gång förlorat åtskilliga fartyg och att vraken efter fartygen i en efter deras ålder stigande grad kan vara av betydande kulturhistoriskt intresse. Vraken i svenska farvatten och särskilt Östersjön kan erbjuda ett utmärkt material för kulturhistoriska studier. Skeppsmasken, som enligt vad som är allmänt bekant fördärvar träskroven, uppträder nämligen inte i bräckt vat-

ten. Det framstår enligt promemorian som ett intresse av vikt att det finns bestämmelser som säkerställer att sådana vrak till forskningens fromma skyddas från okontrollerade ingrepp av enskilda.

Många svenska skeppsvrak från gångna tider är enligt vad som redovisas i promemorian kända till namn och art bl. a. genom uppgifter i den samtida litteraturen. Ofta har också ett vraks plats på detta sätt blivit känd. Inte sällan har emellertid platsidentifieringen föregåtts av ett långvarigt och mödosamt forskningsarbete i arkiven och på ett många gånger svårbestämbart sjöområde. Även i gångna tider har bärgningar företagits, merendels i statlig regi. Bärgningarna har gällt lösa fynd såsom skeppskanoner och kanonkulor samt delar av rigg och bordläggning (svartek). Någon systematiskt bedriven bärgning med vetenskapligt inslag torde dock knappast ha förekommit förrän vid bärgningen av regalskeppet Wasa. På grund av svårigheterna för enskilda att utan dykarteknisk utrustning och erfarenhet bedriva undersökningar på större vattendjup har hitintills säkerligen inte förelegat någon större fara för rovdrift.

På senare tid har situationen vad gäller möjligheterna att bärga skeppsvrak och att ta till vara föremål från vrak tydligt förändrats. Med den ökade tillgången på dykeriutrustning av jämförelsevis enkel och billig typ (grodmansutrustning) har nämligen den s. k. sportdykningen vunnit allt större anslutning. Inom vårt land finns enligt tillgängliga uppgifter inemot 2 000 sportdykare. Flertalet av dem är organiserade i sportdykarklubbar. Uppskattningsvis finns det ett 50-tal klubbar. Sportgrenen har också ett riksförbund, Svenska sportdykarförbundet, med cirka 800 medlemmar.

Det framhålls i promemorian att riksantikvarieämbetet och statens sjöhistoriska museum, enligt vad som framgår av deras framställningar om skydd mot åverkan på fartygsvrak, uppmärksammat att sportdykningen efter vrak utövas i ökad omfattning. Ämbetet och museet har därvid på det hela taget inte ansett sig i varje fall f. n. behöva befara ett kommersiellt tillvaratagande av föremålsbeståndet. Det kan enligt promemorian också på goda grunder antas, att sportdykningen i allmänhet bedrivs mer för lusten att i en okänd miljö göra upptäckter i fråga om alster av mänsklig verksamhet och i fråga om den submarina växt- och djurvärlden än för möjligheterna till inkomstbringande förvärv. Eftersom sporten medför kostnader för personlig utrustning, farkoster, lyftanordningar och annat sådant, kan man emellertid inte bortse från att vrakdelar, balkar, däcksplankor, spiror och andra föremål kan komma att tas till vara för att säljas i befintligt eller bearbetat skick för att helt eller delvis täcka omkostnaderna. Redan ett till synes ringa ingrepp på ett skeppsvrak kan föra med sig att en vetenskaplig undersökning omintetgörs eller åtminstone väsentligt försvåras. Ett ingrepp på bordläggning eller spantresning kan göra det omöjligt att få information om byggnadstekniska detaljer, och ett föremål av unik art kan helt undandras forskningen. Härtill kommer intresset av att i lag fastställa i vad mån fynd överhuvudtaget kan anses tillkomma upptäckaren-upphittaren med eller utan skyldighet för denne att avstå desamma till staten

mot lösen. Det är vidare ett musealt-tekniskt intresse att redan från början säkerställa att föremålen tas till vara under former som erbjuder möjligheter att för framtiden bevara dem i nöjaktigt skick. De rådande förhållandena är inte tillfredsställande vare sig ur fornvårdens eller ens ur sportdykningens synpunkt. De institutioner som svarar för fornvården har nämligen med hänsyn till bl. a. tillgång på medel och personal inte möjlighet att tillhandahålla personer med erforderlig vetenskaplig och submarin utbildning i sådan omfattning att en systematisk fältforskning kan ordnas i institutionernas regi. Det synes därför ändamålsenligt att en uttrycklig reglering av förhållandena i fråga om sjöfynd kommer till stånd. Vid närmare eftersinnande framstår det som oegentligt att fornlämningar och fornfynd på och i jorden skyddas genom en ganska detaljerad lagstiftning medan sjöfynden ur kulturhistorisk synpunkt lämnas åt sitt öde. I sammanhanget anmärks att man också i våra grannländer uppmärksammat de faror som en okontrollerad vrakletning innebär.

I promemorian uttalas allmänt i fråga om syftet med lagstiftningen att det bör vara att skydda skeppsvrak och andra sjöfynd med hänsyn till deras ur skilda synpunkter kulturhistoriska värde och att hindra enskilda från att okontrollerat utnyttja fynden. Vidare bör beaktas att sjöfynd kan råka i fara för förstöring utan att det är fråga om ett avsiktligt ingrepp. Så kan vara fallet vid uppremsning av en farled och vid sandupptagning som bedrivs i större skala. Fara för att vrak skadas eller täcks över kan vidare uppkomma vid utfyllnad för kaj- eller industrianläggningar. Behovet av skydd för sjöfynd får emellertid inte leda till att onödiga hinder uppställs för en i övrigt legitim och nödvändig verksamhet. Bestämmelserna bör ges ett innehåll som tillgodoser såväl de vetenskapliga synpunkterna som möjligheterna till samarbete mellan de fornvårdande institutionerna och sportdykarna.

I anslutning till frågan om behovet av lagstiftning till skydd för sjöfynden behandlas i promemorian frågan om det önskade skyddet skall ges i en särskild lag eller inom ramen för lagen om fornminnen.

I promemorian anförs att lagen om fornminnen närmast motiverades av den förstöring av fornminnen och fornfynd som ägt rum dels i samband med bl. a. vägdragning, husbyggnad och utnyttjande av grustäcker dels av ren obetänksamhet eller okunnighet. I fråga om sjöfynd ligger saken enligt promemorian annorlunda till. Sportdykning efter vrak och andra sjöfynd sker enligt sakens natur i avsikt att förutom att lokalisera och identifiera skeppsvrak bärga föremål från fyndplatsen. Riksantikvarieämbetet har visserligen kunnat utverka fridlysning av vrak med tillämpning av 15 § lagen om fornminnen. Det kan emellertid enligt promemorian inte vara fråga om en direkt tillämpning av bestämmelsen på sjöfynd. I förarbetena till lagen om fornminnen (prop. 1942: 8 s. 53) uttalades, att genom 15 § skulle kunna vinnas ett temporärt skydd för »depå-, moss- och boplatsfynd». Vidare är att märka att förordningen den 29 november 1867 (nr 71) angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande, som gällde före lagen om fornminnen, reglerade hur hembudsskyldighet i fråga om lösa

fornfynd skulle fullgöras av den som i jorden, i vatten, i gamla byggnader och annorstädes fann sådana föremål (8 §). Någon sådan antydning om sjöfynd finns inte i lagen om fornminnen. En analog tillämpning av lagens 15 § kan enligt promemorian, hur befogad den än synes vara, alltid bli satt i tvivelsmål, vilket uppenbarligen inte är ägnat att öka stadgandets tillämpning. Inte heller är det i längden nöjaktigt med en fridlysning som inte enligt uttryckliga lagbestämmelser kan fullföljas med föreskrifter om hur det i fortsättningen skall förfaras med fyndet.

Enligt promemorian kan intresset av ett skydd för äldre skeppsvrak uppenbarligen inte tillgodoses inom ramen för lagen om fornminnen. Inte heller övrig lagstiftning som reglerar förhållandet mellan tillvaratagaren-upphittaren och en existerande ägare är vare sig avsedd eller ägnad att ta till vara de intressen som det är fråga om.

En viktig fråga vid en författningsmässig reglering på detta område är frågan om rätten till sjöfynden.

Svaret på frågan vem det tillkommer att disponera över skeppsvrak och andra sjöfynd beror enligt promemorian till stor del på den åldersgräns som sätts för att ett sjöfynd skall falla under lagstiftningens tillämpningsområde. I fråga om äldre sjöfynd kan det från juridisk-teknisk synpunkt råda tvekan om det rör sig om övergivna ting eller om förlorade ting. Den förstnämnda kategorien anses omfatta ting i fråga om vilka ägaren medvetet gett upp sitt äganderättsanspråk, medan han vad gäller den senare kategorien väl förlorat rådigheten över tinget men inte för den skull kan anses ha avstått från sitt äganderättsanspråk. I regel kommer väl den situationen att föreligga att ett skeppsvrak som legat på sjöbotten en viss längre tid måste betraktas som övergivet. Ett löst bottenfynd, varmed får förstås ett fynd utan påtagligt samband med ett skeppsvrak, kan givetvis ha i juridisk-teknisk mening förlorats. Det är emellertid föga realistiskt att i fråga om ett föremål som sedan lång tid legat på sjöbotten räkna med att en ägare skall ge sig till känna. Det skulle i så fall vara fråga om att ombord på ett sjunket fartyg funnits värdebeständiga föremål såsom guld och ädla stenar. I ett sådant fall kan dock rimligen begäras, att intressenten-ägaren genom bärgningsförsök eller på annat sätt gett till känna att han inte avstått från sin rätt till godset. Sådana fall torde inte ha förekommit. Vad gäller föremål som en gång i tiden tillhört en enskild kan självfallet en undersökning leda fram till ägarens nuvarande rättsinnehavare-arvingar. I den mån ägaren varit en juridisk person, t. ex. ett aktiebolag, är väl heller inte uteslutet att denna juridiska person alltjämt existerar. Ett verklighetsnära övervägande leder emellertid onekligen fram till att ägare eller hans rättsinnehavare i privaträttslig mening med till visshet gränsande sannolikhet inte längre finns vad gäller sjöfynd av viss högre ålder. Det synes i lagstiftningen inte ens i fråga om fartyg som en gång tillhört staten och som sedermera gått förlorade böra göras gällande att staten tiderna igenom behållit sin ursprungliga äganderätt.

Övervägandena i denna del leder till ett förordande av en bestämmelse av

innehåll att såväl skeppsvrak med vad därtill hör som lösa bottenfynd av viss betydande ålder skall tillfalla staten.

Vad gäller den tidsgräns som skall sättas för att ange den minsta tid under vilken ett vrak eller annat föremål skall ha legat på sjöbotten för att omfattas av lagstiftningen framhålls att man i såväl Finland som Norge räknat med 100 år. Samma tidrymd gäller f.ö. enligt den svenska lagen om fornminnen för skyldigheten att till staten hembjuda lösa fornfynd av guld, silver eller koppar. Däremot gäller i Danmark en tid av mer än 150 år för att sjöfynd skall tillhöra staten. Även om man i fråga om lösa fornfynd på och i jorden funnit att också ett fynd med en ålder som föga överstiger 100 år skulle kunna vara av intresse ur fornminnesvårdens synpunkt, torde enligt promemorian en sådan tidrymd för sjöfyndens del vara för kort för att konstituera ett kulturhistoriskt-sjöhistoriskt värde som inte kan tillgodoses på annat sätt. Detta resonemang synes hållbart hur än utgångspunkten för tidsberäkningen bestäms. En ytterligare synpunkt som talar för en utvidgning av den tidrymd av 100 år som anges i lagen om fornminnen är att ju längre tid som förflutit innan lagen blir tillämplig på ett sjöfynd, desto större blir sannolikheten för att någon ägare inte längre finns. Om hur utgångspunkten för tidsberäkningen skall bestämmas anförs i promemorian att lagen om fornminnen utgår från fornfyndets tillkomstår. Föremålet skall kunna antas vara minst 100 år gammalt. Den norska lagen talar om mer än 100 år gamla båtar, skeppsskrov o. s. v. Det är inte helt klart om därmed avses att tiden skall räknas från det fartyget gick förlorat eller från fartygets tillkomst. Den finska lagen talar mer otvetydigt om vrak av fartyg eller annan farkost, som kan antas vara minst 100 år gammalt. Den danska lagen avser vrak som kan antas ha gått förlorat för mer än 150 år sedan. Enligt promemorian synes det av flera skäl vara att föredra att räkna tiden från det ett fartyg kan antas ha gått förlorat. Ofta nog är den tidpunkten känd. I andra fall torde den någorlunda väl kunna fastställas med ledning av historiska källor. Därför förordas en bestämmelse av innehåll, att ett föremål för att omfattas av lagen skall kunna antas ha gått förlorat för mer än 150 år sedan.

Efter mönster av den norska lagen bör man enligt promemorian till bestämmelsen om att sjöfynd som gått förlorat för mer än 150 år sedan tillhör staten knyta reservationen att det efter omständigheterna synes uppenbart att någon enskild ägare inte längre finns. En sådan reservation bör inte föranleda bestämmelser om kungörelseförfarande i avsikt att nå ägaren. Ett kungörande skulle innebära endast en formalitet till föga eller ingen nytta.

Till de objekt som bör omfattas av lagen hänförs i promemorian i första hand skeppsvrak. Det synes emellertid uppenbart att också vrak av farkoster som inte kan betecknas som skepp, t. ex. mindre fiskefartyg, livbåtar och kanoter, bör omfattas av lagen. Vidare föreslås att man skiljer mellan vrakfynd och löst sjöfynd. Med vrakfynd förstås fynd av vrak av fartyg och andra farkoster jämte föremål som hör till vraket och som befinner sig i vraket eller dess närhet. Till löst sjöfynd hänförs föremål utan påtagligt samband med visst vrak. Det har

övervägts att i lagen exemplifiera vad som skall räknas till lösa föremål som hör till vrak. Tydligt är att dit skall räknas lösa utrustningsdetaljer t. ex. roder, master, block, åror och bestyckning. Dit skall också räknas de en gång ombordvarandes personliga utrustning och fartygslast. Eftersom en exemplifiering måste bli ofullständig och därför kanske också vilseledande, bör det enligt promemorian lämpligen överlåtas till praxis att fälla avgörandet i tveksamma fall.

Vad angår lagens tillämpningsområde i geografisk mening synes enligt promemorian bestämmningen i 1918 års lag om sjöfynd kunna tjäna till förebild. Med den modifiering som i förslaget görs av den angivna bestämmningen skall den föreslagna lagen tillämpas på sjöfynd, som påträffas på sjöbotten inom svensk skärgård eller vid svensk kust eller på botten av svenska insjöar, älvar, åar eller kanaler.

I fråga om rätten att undersöka och bärga sjöfynd föreslås i promemorian olika regler för vrakfynd och löst sjöfynd.

Vrak bör inte bli föremål för ingrepp innan vetenskaplig expertis fått tillfälle till de åtgärder som anses behövliga. I lagen bör därför stadgas förbud att undersöka eller bärga vrak förrän fyndet anmälts och tillstånd lämnats till arbetet. Förbudet synes böra utsträckas att gälla också lösa föremål som påträffas i vraket eller i dess närhet och som uppenbarligen en gång funnits i eller på fartyget. Det är utan vidare uppenbart att riksantikvarien bör äga föranstalta om att ett vrakfynd skall undersökas och bärgas. Givetvis kommer det att bero på de ekonomiska och personella resurser som står riksantikvarien till buds om en sådan undersökning och bärgning kan komma till stånd i ett enskilt fall. Har anmälaren av fyndet de kvalifikationer som krävs, bör riksantikvarien kunna överlåta på honom att utföra undersöknings- och bärgningsarbetet på villkor som riksantikvarien föreskriver.

Något förbud mot att bärga ett löst sjöfynd bör däremot inte uppställas. Det synes tillräckligt att fyndet anmäls och att därvid anges fyndplats, tid för fyndet och de närmare omständigheterna vid fyndet.

Enligt promemorian kan det efter vad erfarenheten torde ha visat inte uteslutas att ett fynd när det blivit känt blir föremål för okontrollerade ingrepp från andra än den ursprunglige upptäckaren. Det synes bl. a. av detta skäl nödvändigt att det blir möjligt att fridlysa fyndplatsen för tiden intill dess fyndet blivit undersökt och bärgat. I förslaget har därför intagits bestämmelser som ger länsstyrelse rätt att vid vite fridlysa plats för såväl vrakfynd som — även om det mera undantagsvis lär bli påkallat — löst sjöfynd. Regelmässigt blir det riksantikvarien som tar initiativ till en sådan åtgärd.

En betydelsefull fråga är enligt promemorian frågan om den ersättning för nedlagt arbete som bör tillkomma upphittaren-upptäckaren av sjöfynd. Promemorieförslaget upptar som redan nämnts en bestämmelse om att alla sjöfynd tillhör staten under förutsättning att det efter omständigheterna synes uppenbart att enskild ägare ej längre finns. Utrymme finns således inte för en upphittarens principiella rätt till sjöfynd vare sig med eller utan hembuds-

skyldighet. Däremot skall enligt förslaget såväl föremål som ingår i ett vrakfynd som lösa sjöfynd tillfalla upphittaren, om riksantikvarien finner att fyndet inte är av den vetenskapliga eller historiska betydelse att det bör behållas av staten. Regeln om att fyndet tillfaller upphittaren bör enligt promemorian gälla också ett vrak i dess helhet eller vad som återstår av ett vrak som på grund av tidigare åverkan eller genom inverkan av havsströmmar eller andra förhållanden är i sådant skick att det saknar musealt intresse. En sådan reglering av förhållandet mellan staten och upphittaren-upptäckaren synes kunna bidra till att kulturhistoriskt intresserade sportdykare behåller sitt intresse för sjöfynd. Självfallet är emellertid att en upphittare inte bör lämnas utan ekonomiskt vederlag för utfört arbete i fråga om fynd som staten behåller. I sådant fall skall riksantikvarien därför äga tillerkänna upphittaren ersättning för nödiga kostnader och utfört arbete i anledning av fyndet. Riksantikvarien skall därutöver äga förordna om hittelön. Enligt promemorian synes det kunna ge upphov till tvistigheter om det inte i lagförslaget anges någon grund för beräkning av hittelönen när det är fråga om föremål som helt eller delvis är av guld eller silver. I promemorian föreslås därför att hittelön i dessa fall utgår efter samma normer som i lagen om fornminnen. Hittelön skall ej utgå vid fynd som görs vid vetenskaplig undersökning vartill riksantikvarien gett sitt tillstånd eller för fynd av vrak.

Görs sjöfynd i samband med arbetsföretag kan det uppstå en konflikt mellan företagarens intresse av att arbetet fortgår utan att hindras av fyndet och den fornminnesvårdande myndighetens intresse av möjlighet till vetenskaplig undersökning och eventuellt tillvaratagande av fyndet. Situationen synes enligt promemorian kunna tillfredsställande bemästras genom bestämmelser om att arbetet i fråga omedelbart skall avbrytas i vad det berör sjöfyndet och om att fyndet genom företagsledarens försorg utan dröjsmål skall anmälas till riksantikvarien, hans ombud eller polismyndighet. Därefter bör riksantikvarien skyndsamt pröva frågan om hur det skall förfaras med fyndet. Riksantikvarien har härvid att göra en avvägning för vilken bör gälla att beslutet inte får vålla hinder eller olägenhet för arbetets fortgång som inte står i rimligt förhållande till fyndets betydelse.

Promemorieförslaget upptar slutligen efter förebild från lagen om fornminnen bestämmelser om anmälningsplikt, överlåtelse av fynd på museum, straff, handräckning, rätt för länsstyrelse att meddela interimistiska beslut, fullföljdrätt mot beslut, som meddelats av länsstyrelse eller riksantikvarien, och tillämpningsföreskrifter.

Enligt promemorian torde som följdändringar till den särskilda lagstiftningen om skydd för sjöfynd böra göras hänvisningar till denna i lagen med vissa bestämmelser om sjöfynd och i lagen om fornminnen.

Det i promemorian framlagda förslaget till lag om skydd för vissa äldre sjöfynd torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Remissyttrandena

Förslaget att genom lagstiftning skapa ett skydd för äldre sjöfynd bemöts positivt av samtliga remissinstanser, av vilka många uttryckligen vitsordar behovet av lagstiftning. *Svenska sportdykarförbundet* anser dock att orsaken till att det behövs lagstiftning i promemorian alltför ensidigt angetts vara sportdykarrörelsens utveckling. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* uttalar i sammanhanget att hittillsvarande svårigheter för de kulturvårdande organen att systematiskt ta till vara de kulturhistoriska intressen som bl. a. vrakfynden representerar i vissa avseenden mera beror på otillräcklig tillgång på personal och medel än på brister i lagstiftningen. De nuvarande lagreglerna är emellertid enligt länsstyrelsens mening alltför knapphändiga och oklara.

Förslaget att ge bestämmelserna om skydd för sjöfynd i en särskild lag har i allmänhet inte föranlett någon erinran från remissinstanserna. *Nordiska museet* finner det välbetänkt att inte foga bestämmelserna till lagen om fornminnen bl. a. av det skälet att någon exakt motsvarighet till fasta fornlämningar i denna lags mening inte förekommer bland sjöfynden. *Svea hovrätt* anser däremot principen för lagstiftningen — att skydda föremål med hänsyn till deras kulturhistoriska värde — i viss mån tala för att anknyta de erforderliga bestämmelserna till lagen om fornminnen. Hovrätten vill dock inte motsätta sig reglering i särskild lag, eftersom bestämmelserna blir ganska vidlyftiga och dessutom berör föremål som klart avgränsas från de föremål som avses i lagen om fornminnen. En av hovrättens ledamöter förordar att bestämmelserna om sjöfynd, om de inte lämpligen kan ges genom tillägg till lagen om fornminnen, i vart fall bör ges ett innehåll som i den mån avvikelser inte är nödvändiga överensstämmer med denna lag. Ett visst skydd synes enligt *riksantikvarieämbetets* mening kunna beredas sjöfynd genom lagen om fornminnen. Sålunda kan äldre fartygsvrak tryggas mot okontrollerade ingrepp genom de bestämmelser i 15 § denna lag vilka ger ämbetet befogenhet att självt eller genom annan undersöka plats för fornfynd. Vidare kan kulturhistoriskt värdefulla fynd av föremål av guld, silver eller koppar tillföras staten med stöd av föreskrifterna om hembud i 11 och 12 §§ samma lag. Lagen om fornminnen har emellertid också med den tolkning som ämbetet gett den inneburit ett bristfälligt skydd särskilt vad gällt äldre skeppsvrak. Ämbetet noterar att promemorian intar den ståndpunkten att lagen om fornminnen inte är tillämplig på föremål som finns på botten av hav, sjöar och vattendrag med undantag av sådant som kan inrymmas under begreppet fast fornlämning. Skulle denna tolkning vara riktig, är det enligt ämbetets mening än mer behövt med ny lagstiftning än vad ämbetet förutsatte i sin skrivelse den 15 december 1959. Ovissheten om hur lagen om fornminnen skall tolkas talar enligt ämbetet för att skyddet för sjöfynd behandlas i särskild lagstiftning. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* ställer sig kritisk till att bestämmelserna om skydd för sjöfynd meddelas i en särskild lag. Länsstyrelsen finner det för överskådlighetens

skull angeläget att lagstiftningen om sjöfynd respektive fornminnen inte splittras på ett flertal författningar och förordar med hänsyn härtill att de bestämmelser som behövs i fråga om skydd för sjöfynd tas in i 1918 års lag om sjöfynd eller i lagen om fornminnen.

Den föreslagna lagstiftningen tillgodoser inte intresset av att bereda skydd för båtfynd i fast mark påpekar *stadsantikvarien i Stockholm*. Eftersom många sådana fynd gjorts i samband med bro och tunnelarbeten inom staden och ytterligare fynd kan väntas vid kommande arbeten, de sistnämnda i allt större utsträckning under ledning av privata entreprenörer, anser stadsantikvarien det vara angeläget att den förevarande lagstiftningen eller lagen om fornminnen kompletteras. *Överståthållarämbetet*, som instämt i stadsantikvariens yttrande, framhåller som sin mening att den önskvärda kompletteringen bör ske genom tillägg till lagen om fornminnen.

I fråga om rätten till sjöfynden uttalar *Svea hovrätt* att förslagets bestämmelser om att föremål under vissa förutsättningar skall tillfalla staten synes innebära att det föreskrivs en presumtion för statens äganderätt. Hovrätten anser det med den föreslagna åldersgränsen vara realistiskt att som regel räkna med att ägare till föremålen inte längre finns. Med beaktande av presumptionens styrka ifrågasätter hovrätten, om inte bestämmelserna bör ges en formulering av innebörd att föremålen skall anses tillhöra staten, för såvitt inte enskild styrker sin äganderätt. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* finner sig inte kunna instämma i förslagets regel om att vrakfynd och löst sjöfynd under vissa förutsättningar tillhör staten. Enligt 1918 års lag om sjöfynd förutsätts att det finns en ägare till ett vrak, oavsett dess ålder. Det finns inte någon bestämmelse om att äganderätten till ett vrak eller delar därav skulle upphöra medan det ligger kvar på den plats där fartyget gått under. Någon form av kungörande — förslagsvis i överensstämmelse med bestämmelserna i 1918 års lag om sjöfynd — bör därför föregå en förklaring om att ett fynd tillhör staten. Därigenom skulle i allt fall ett rättsligt förfarande upprätthållas.

Den i promemorian föreslagna tidsgränsen av 150 år för att ett föremål skall falla under lagens tillämpning har upptagits till granskning av flera remissinstanser. *Länsstyrelsen i Stockholms län* och *landsantikvarien i Stockholms län* anser denna gräns vara lämpligt avvägd. *Svea hovrätt* anser att regeln om 150 år bör gälla i fråga om vrakfynd men ifrågasätter om inte tiden för övriga föremål bör sättas till 100 år. Smycken och liknande föremål som gått förlorade för 100—150 år sedan kan nämligen vara av sådant kulturhistoriskt värde att de bör omfattas av skyddslagstiftningen.

En gräns vid 100 år förordas av *Nordiska museet*. Ett vrakfynd omfattar vanligen skrov med fast inredning, utrustning, besättningens personliga tillhörigheter samt last. I flertalet vrakfynd som gjorts på senare år har fartygslasterna visat sig vara mycket värdefulla ur kulturhistorisk synpunkt. De utgör slutna, väl bevarade och väl daterade fyndkomplex och har stor betydelse inte minst som illustrationsmaterial till den handelsstatistik som grundar sig

på fraktlistor och andra arkivaliska källor. När det gäller skeppslasterna intresserar sjöfynden alla museer med kulturhistoria och konsthantverk på sitt program. Hittills bärgade vrakfynd i Östersjön är från nyare tid och ett stort antal föremål kan på väsentliga punkter komplettera de samlingar som Nordiska museet förvärvat på annat sätt. Med hänsyn i första hand till fartygslasterna finner museet den åldersgräns som föreslås i promemorian alltför hög. De kulturhistoriska intressena skulle enligt museets mening tillgodoses vida bättre med en åldersgräns på 100 år. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, som utgår från att lagen om fornminnen i princip också omfattar sjöfynd, påtalar att det genom de skilda tidsgränserna kommer att vara oklart huruvida 11 § lagen om fornminnen gäller för sjöfynd som gått förlorade för *högst* 150 år sedan. Enligt länsstyrelsens mening kan det med hänsyn till lagförslagets regel i 5 § om att staten kan efterge sin rätt till fynd som saknar kulturhistoriskt intresse knappast möta betänkligheter att bestämma tidsgränsen till den som gäller enligt lagen om fornminnen, dvs. till 100 år.

En mera elastisk tidsgräns som innebär skydd för sjöfynd som gått förlorade »under gångna tider» förordas av *riksantikvarieämbetet* och *statens sjöhistoriska museum*. Ämbetet anför att enligt 2 § lagen om fornminnen gäller i fråga om objekt som skapats av människohand och är att hänföra till fast fornlämning att de skall vara från »forna tider». Vidare stadgas i 1 § lagen om byggnadsminnen, att byggnad som bevarar egenarten hos »gången tids» byggnadsskick under viss ytterligare förutsättning kan förklaras för byggnadsminne. I båda dessa lagar är således en mer elastisk tidsgräns avgörande för frågan om de viktigare objekten skall omfattas av lagstiftningen eller ej. Enligt ämbetet bör det finnas anledning att som minne av vår kulturutveckling bevara också fartyg som gått förlorat inom en sådan mer elastisk tidsgräns och som kanske konstruerats för ett speciellt ändamål och därför är enastående i sitt slag. Begreppsmässigt måste flera beröringspunkter anses föreligga mellan fast fornlämning, byggnadsminne och fartygsvrak. Tidsgränsen 150 år synes ämbetet alltför vid. Ämbetet föreslår att lagförslagets 1 § ändras på så sätt att föremål som gått förlorade under »gången tid» tillhör staten.

Frågan om till de skyddade o b j e k t e n bör hänföras även lösa sjöfynd har berörts av några remissinstanser. *Riksantikvarieämbetet* erinrar om att promemorians förslag härvidlag sträcker sig längre än vad som gäller om lösa fynd enligt lagen om fornminnen. När det gäller sjöfynd föreligger det väsentligt sämre möjligheter för myndigheterna att slå fast varifrån fynden härrör än i fråga om fynd på land. De uppgifter som lämnas av dykaren-bärgaren måste i allmänhet godtas, eftersom kontrollmöjligheter ofta saknas. För att förseelser mot bestämmelser om skydd för vrak skall kunna beivras, är det därför av stor betydelse att vederbörande ej kan undandra sig ansvar endast genom att påstå att bärgade föremål är lösfynd. Härtill kommer det förhållandet att sjöbotten i t. ex. »naturliga hamnar» utgör rika gömmor för lösfynd av stort kulturhistoriskt värde. Dessa »hamnar» kan jämföras med »lämningar av fordom övergivna

bostäder, boplatser eller arbetsplatser samt bildningar som uppkommit vid bruket av dylika bostäder eller platser» enligt 2 § lagen om fornminnen. Sådana platser, utan anordningar som gör dem till fasta fornlämningar, kan sedan hundratals år oavbrutet ha begagnats som ankarplatser av sjöfarande. Enligt ämbetets uppfattning är därför de bestämmelser om löst sjöfynd som föreslagits av stort värde när det gäller att trygga alla de slag av bottenfynd som kan komma i fråga på en sådan plats.

Svenska sportdykarförbundet, som anser det vara tillräckligt om äldre vrak och lösa föremål som påträffas i närheten av sådana vrak får tillfalla staten, framhåller att det saknas anledning att behandla de lösa sjöfynden efter andra principer än dem som anges i 11 och 12 §§ lagen om fornminnen.

Sjöfartsstyrelsen påpekar att den föreslagna lagtexten inte innehåller någon begränsning med avseende på nationaliteten, churu det i motiveringen talas om vrak av svenska fartyg. Styrelsen anser det vara riktigt att även fartyg av utländskt ursprung som har kulturhistoriskt värde skall tillfalla svenska staten. Härigenom undgås också eventuella svårigheter att fastställa nationaliteten på mycket gamla vrak.

I fråga om lagstiftningens tillämpningsområde i geografisk mening anser *justitiekanslern* att fynd inom rikets vattenområden över huvud, inre vatten som territorialhav, bör omfattas av bestämmelserna. *Chefen för marinen* anser att lagstiftningen bör anges avse svenskt sjöterritorium och *fiskeristyrelsen*, som är inne på liknande tankegångar, ifrågasätter om inte tillämpningsområdet bör anpassas till lagstiftningen om Sveriges sjöterritorium. *Sjöfartsstyrelsen* anser det ligga nära till hands att ange tillämpningsområdet till det svenska sjöterritoriet men finner sig böra ifrågasätta om inte lagens bestämmelser bör utsträckas till att omfatta hela den svenska delen av kontinentalsockeln, sådan denna bestämts enligt förslaget till lag om kontinentalsockeln. Styrelsen framhåller vidare att uttrycket sjöbotten, som inte är adekvat i andra fall än där fråga är om botten under insjöar, bör utbytas mot havsbotten.

I fråga om det i promemorian föreslagna förbudet att undersöka vrakfynd förutsätter *Svea hovrätt* att därmed avses förfarande som innebär ingrepp i eller förändring av fyndet, dvs. sådant förfarande som är straffbelagt enligt förslaget. Det skulle nämligen, menar hovrätten, vara orealistiskt att anta att en sportdykare som upptäcker ett vrak inte skulle omedelbart närmare besiktiga sitt fynd. Liknande synpunkter framförs av *Svenska sportdykarförbundet*. Förbundet anser också att riksantikvarieämbetet, om ämbetet överlåter undersökning och bärgning till annan, bör tillerkänna upphittaren av fyndet företrädesrätt till uppdraget, om det inte finns anledning att anta att han är olämplig.

Förslagets regler om hittelön har föranlett *Svea hovrätt* att uttala att befohgenheten för riksantikvarieämbetet att utge ersättning och hittelön synes böra föreligga även vid fynd av vrak. Liknande synpunkter anför av *Svenska sportdykarförbundet*, som också anser att bestämmelsen bör utformas så att det blir en skyldighet att utge hittelön.

I det fall att sjöfynd påträffats i samband med arbetsföretag framgår enligt riksantikvarieämbetet inte klart av förslaget om riksantikvarien kan uppdraga åt företagaren att på egen bekostnad låta utföra erforderlig vetenskaplig undersökning av fyndet eller vidta särskild åtgärd för att bärga eller på annat sätt bevara detta. En ekonomisk skyldighet av sådant innehåll måste åvila arbetsföretaget. En föreskrift härom vilar på tanken att en sådan kostnad bör tas i beräkning såsom en omkostnad för företaget (jfr 9 § lagen om fornminnen samt NJA avd. II 1942 sid. 570). Undantag från föreskriften bör enligt ämbetet kunna medges endast om särskilda förhållanden gör att åläggandet skulle framstå som obilligt. Även överståthållarämbetet och stadsantikvarien i Stockholm har efterlyst regler om det ekonomiska ansvaret, när sjöfynd görs i samband med väg- eller vattenarbeten.

Med anledning av straffbestämmelserna i förslaget framhåller sjöfartsstyrelsen, att det vid muddrings- eller utfyllnadsarbeten i havet inte företas eller rimligen kan företas en bottenundersökning av sådan omfattning att förekomsten av vrak- eller sjöfynd säkert kan konstateras. Det kan därför tänkas att man får kännedom om äldre vrak- eller sjöfynd först i samband med att man under arbetets gång påträffar lösryckta delar. Skadegörelse har alltså redan skett. Straffstadgandet bör med hänsyn härtill utformas så att en sådan oavsiktlig skadegörelse inte blir straffbelagd.

Nordiska museet ifrågasätter om riksantikvarieämbetet, som enligt förslaget skall vara organ för tillämpningen av den nya lagstiftningen, inom sig har den maritimhistoriska expertis som behövs för att avgöra de olika frågorna. Sådan expertis finns på statens sjöhistoriska museum. Om det av administrativa skäl inte anses lämpligt att överlämna uppgifterna i fråga till museet, bör dessa hänskjutas till en nämnd i vilken utom ämbetet även detta museum är representerat.

Departementschefen

Frågan om lagstiftningsåtgärder till skydd för äldre sjöfynd har under senare tid fått särskild aktualitet. Genom tekniska framsteg har de praktiska möjligheterna att ta till vara fynd av marinhistoriskt intresse ökat i betydande grad. Med dykteknikens utveckling har också i växande utsträckning följt en aktivitet i syfte att upptäcka och bärga sjöfynd. Utvecklingen har varit densamma i övriga nordiska länder, som i likhet med vårt land har många historiskt kända skeppsvrak vid sina kuster. Otvivelaktigt har åtskilliga äldre skeppsvrak ett betydande kulturhistoriskt intresse. I syfte att tillgodose de nationella allmänna värdena och den kulturhistoriska forskningens intressen har i departementspromemorian framlagts förslag till lagstiftning om skydd för vissa äldre sjöfynd. Remissinstanserna har utan undantag funnit ett lagskydd för äldre sjöfynd vara väl motiverat. Även enligt min mening synes nu föreliggande behov av lag-

stiftningsåtgärder på detta område. Jag vill också erinra om att lagstiftning som skyddar äldre skeppsvrak på senare tid har genomförts i Danmark, Finland och Norge.

Lagstiftningen om sjöfynd bör i sak tjäna samma ändamål som lagen om fornminnen. Departementspromemorians förslag till en särskild lag upptar också många bestämmelser med direkt motsvarighet i fornminneslagen. För att undvika en splittring av fornminneslagstiftningen på två skilda lagar förordar jag därför att bestämmelserna i fråga om sjöfynden meddelas inom ramen för lagen om fornminnen. Även i Finland och Norge har denna lösning valts.

Om ett sjöfynd har ett sådant kulturhistoriskt värde att det bör skyddas beror i första hand på fyndets ålder. En avgränsning av skyddsvärda sjöfynd med hänsyn till åldern bör i enlighet med promemorieförslaget ske genom att ange en bestämd tidsgräns. Denna bör lämpligen sättas till 100 år. Vid den närmare utformningen av skyddsbestämmelserna måste emellertid skillnad göras mellan olika slag av sjöfynd. Vraken torde erhålla ett godtagbart skydd om reglerna för fasta fornlämningar görs tillämpliga på dem. Skyddet för sjöfynd kan som Nordiska museet betonat inte begränsas till själva vraken. Det bör avse även annat som har nära samband med vraket. Skeppslasten har t.ex. ofta visat sig vara mycket värdefull från kulturhistorisk synpunkt. Det synes naturligt att skyddsreglerna i denna del utformas på samma sätt som för själva vraket. Enligt min mening bör därför fornminneslagens regler om fasta fornlämningar och om föremål som påträffas i dessa i princip göras tillämpliga på sådana sjöfynd som i departementspromemorian benämns vrakfynd, dvs. vrak av skepp samt föremål som påträffas i vraket eller i dess närhet och kan antas härröra från vraket. Tidsgränsen bör för vrakfyndens del räknas från det skeppet blivit vrak. I likhet med Svenska sportdykarförbundet finner jag det inte påkallat att meddela särskilda regler om skydd för sjöfynd som inte har samband med vrak. För sådana fynd, som i promemorian benämns lösa sjöfynd, och för vrak som inte uppnått den förut angivna åldern bör gälla fornminneslagens regler om fynd som ej har samband med fast fornlämning.

För vrakfyndens del innebär mitt förslag att ingrepp i fynden på samma sätt som i fråga om fasta fornlämningar förutsätter tillstånd av riksantikvarien. Likaså kommer bestämmelsen i fornminneslagen om att föremål som påträffas i fast fornlämning skall tillfalla staten att gälla på motsvarande sätt i fråga om vrakfynden.

Genom att bestämmelserna om skydd för sjöfynd knyts till lagen om fornminnen kan bestämmelserna i denna lag om vad som krävs för tillstånd till ingrepp i fast fornlämning, om ersättning till den som påträffar föremål som omfattas av lagen och om straff m. m. i huvudsak göras tillämpliga också på sjöfynden.

Frågan om lagens territoriella giltighet har berörts av några remissinstanser. Lagen bör givetvis gälla inom svenskt territorium. Det skulle emellertid kunna tänkas att kulturhistoriskt värdefulla vrak ligger vid svensk kust men utanför

territorialgränsen. Lagen bör i en sådan situation i varje fall för svenska medborgare kunna tillämpas också utanför territorialgränsen.

En erinran om att fornminneslagens regler gäller för vissa äldre sjöfynd bör tas in i 1918 års lag med vissa bestämmelser om sjöfynd.

I enlighet härmed har inom ecklesiastikdepartementet upprättats förslag till

- 1) *lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen,*
- 2) *lag angående ändring i lagen den 2 april 1918 (nr 163) med vissa bestämmelser om sjöfynd.*

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Om innehållet i förslagen får jag, utöver vad som framgår av den tidigare framställningen, anföra följande.

Förslaget till ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen

9 a §.

Som jag tidigare anfört bör förutsättningen för skyddet vara att fyndet uppnått en viss ålder. Skeppsvrak skall kunna antas vara minst 100 år gammalt. Tiden skall sålunda räknas från det skeppet blivit vrak. Benämningen skeppsvrak har valts som en sammanfattande beteckning för vrak av alla slags farkoster, större som mindre. Även båtfynd som görs i fast mark omfattas av bestämmelserna. Det förbud i fråga om åtgärder med fynd som följer av 1 § innefattar givetvis endast förfarande som innebär ingrepp i eller förändring av fyndet, dvs. sådant förfarande som är straffbelagt enligt 16 §. Förbudet hindrar således inte en sådan närmare undersökning av fyndet som fordras för att fastställa dess ålder eller identitet med ett historiskt känt vrak. Bestämmelserna i 6 § andra stycket om att markens ägare skall underrättas, som syns motiverade med hänsyn till att även fynd i fast mark omfattas av bestämmelserna, har kompletterats med en bestämmelse om att också vattenområdets ägare skall underrättas. Underrättelse till vattenområdets ägare torde vara av betydelse främst vid bärgningsföretag i fall när företaget genom grumling eller på annat sätt inverkar på utnyttjandet av vattenområdet. Stadgandet i 7 § som gjorts tillämpligt också på vrakfynd torde i praktiken sakna betydelse för fynd som görs i vatten. Bestämmelserna i 8 och 9 §§ har för sjöfyndens del funnits påkallade främst för båtfynd som görs i fast mark. De gäller emellertid också för arbetsföretag i vatten. Skyddsbestämmelserna har inte ansetts böra betaga den som kan visa sig vara ägare av ett vrak eller annat föremål rätten att tillgodogöra sig sin egendom. Ägaren har därför ansetts böra kunna ges tillstånd till undersökning och bärgning även om i övrigt skäl att vidta en sådan åtgärd inte föreligger. En föreskrift av denna innebörd har meddelats i fjärde stycket av denna paragraf.

Andra och tredje styckena av denna paragraf innehåller för vrakfyndens del en motsvarighet till de bestämmelser som meddelas i 5 §. Omhändertagandet av vrakfynden måste enligt sakens natur ske i andra former än för de fasta

fornlämningarna. Vad som här i första hand kommer i fråga är undersökning och bärgning av fyndet. Beträffande vrakfynd i fast mark kan väl någon gång även annan åtgärd bli aktuell. I enlighet härmed har ansetts att riksantikvarien äger låta undersöka och bärga vrakfynd och att han äger vidta annan åtgärd för dess skydd och vård. Riksantikvarien har ansetts böra erhålla rätt att överlåta vidtagandet av åtgärd på annan inte endast — såsom i fråga om fast fornlämning — vad avser undersökning av fyndet utan också i fråga om bärgning av fyndet som helhet eller delar därav. Genom en sådan regel blir det möjligt för riksantikvarien att få värdefullt bistånd av sportdykare som genom sitt kunnande och intresse äger förutsättningar för uppgiften. Härigenom främjas ett fortsatt samarbete mellan de fornvårdande institutionerna och sportdykarna.

Övriga bestämmelser i fornminneslagen om fasta fornlämningar har ansetts sakna betydelse för vrakfyndens del.

10 §.

Enligt 10 § första stycket i dess nuvarande lydelse skall föremål, som påträffas i fast fornlämning och har samband med denna, tillfalla kronan. Stadgandet upptar ingen regel om att som villkor härför skall gälla att föremålet vid påträffandet saknar ägare. Detta beror som lagrådet yttrade vid tillkomsten av lagen om fornminnen uppenbarligen på att äganderettsfrågan ansetts sakna praktisk betydelse. Lagrådet anförde emellertid (prop. 1942:8 s. 81) att om i något fall någon förmådde styrka äganderätt till föremål som påträffades i fast fornlämning 10 § inte betog honom hans rätt till föremålet.

I fråga om vrakfynden kan man inte bortse från att enskild ägare kan finnas till föremål som omfattas av skyddsbestämmelserna. Det har därför ansetts böra föreskrivas att regeln om att vraket och annat vrakfynd skall tillfalla kronan gäller endast i fall där ägare till föremålet ej finns.

Avgrensningen av 10 § första stycket i dess nuvarande lydelse till sådana fornfynd som har samband med fast fornlämning utgör utgångspunkt för vad som i de följande paragraferna i övrigt skall förstås med fornfynd. Som framgått av departementspromemorian och riksantikvarieämbetets yttrande har ifrågasatts om bestämmelserna rörande fornfynd utan samband med fast fornlämning omfattar fynd i vatten. Med den nu föreslagna regleringen kommer detta att vara fallet.

Bestämmelserna i 10 § andra stycket har ansetts böra gälla också för skeppsvrak som bärgats och för fynd som görs i eller i närheten av skeppsvrak som omfattas av lagskyddet.

16 §.

Straffbestämmelserna i 16 § har kompletterats med bestämmelser som skall trygga efterlevnaden av det genom lagändringen skapade skyddet för skeppsvrak och för föremål som påträffas i eller i närheten av sådant vrak och har samband med detta. Samtidigt har gjorts vissa redaktionella ändringar i paragrafen.

19 och 20 §§.

Ändringarna är av redaktionell art.

Förslaget till lag om ändring i lagen den 2 april 1918 (nr 163) med vissa bestämmelser om sjöfynd

I samband med ändringarna i fornminneslagen har en erinran om fornminneslagens bestämmelser om äldre sjöfynd införts i lagen med vissa bestämmelser om sjöfynd.

Övergångsbestämmelser

Lagändringarna har ansetts böra träda i kraft den 1 april 1967.

Hemställan

Föredraganden hemställer att lagrådets utlåtande över lagförslagen för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Förslag

till

Lag**angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen**

Härigenom förordnas, *dels* att 10, 16, 19 och 20 §§ lagen den 12 juni 1942 om fornminnen skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, *dels* att i lagen skall införas en ny paragraf, betecknad 9 a §, och omedelbart före denna en ny rubrik av nedan angiven lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***Om skeppsvrak**

9 a §.

Bestämmelserna i 1 och 6—9 §§ gälla i tillämpliga delar i fråga om skeppsvrak, som kan antagas vara minst etthundra år gammalt, samt om föremål som påträffas i eller i närheten av sådant vrak och har samband med detta. Bestämmelserna i 6 § andra stycket gälla härvid även ägare av vattenområde.

Riksantikvarien får låta undersöka och bärga skeppsvrak och annat föremål som avses i första stycket samt vidtaga annan åtgärd för föremålets skydd och vård. Riksantikvarien får medgiva annan att under villkor som riksantikvarien bestämmer företaga undersökningen och bärgningen.

Före vidtagandet av åtgärd som avses i andra stycket skall markens eller vattenområdets ägare underrättas. Medför åtgärden att kostnad eller skada åsamkas ägaren eller annan, skall skälig ersättning därför givas.

Tillstånd till åtgärd som avses i

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 § första stycket får lämnas vrakets eller annat föremåls ägare även om det icke föreligger sådant skäl för åtgärden som anges där.

10 §.

Föremål, som — — — — — tillfalla kronan.

Skedde fyndet — — — — — finnes skäligt.

Bärgas skeppsvrak eller annat föremål som avses i 9 a § och finnes ej ägare till föremålet, skall det tillfalla kronan. Bestämmelserna i andra stycket äga motsvarande tillämpning i fråga om sådant föremål.

16 §.

Den som olovligen företager sådan åtgärd med avseende å fast fornlämnning som i 1 § andra stycket sägs eller uraktlåter i 8 § andra stycket stadgad anmälningsskyldighet straffes med dagsböter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, fängelse i högst sex månader. Han vare ock skyldig att ersätta all kostnad som föranledes av förseelsen.

Den som i fråga om fast fornlämnning eller sådant skeppsvrak eller annat föremål som avses i 9 a § utan lov vidtager åtgärd som sägs i 1 § andra stycket eller underlåter att fullgöra anmälningsskyldighet enligt 8 § andra stycket dömes till böter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, fängelse i högst sex månader. Han är även skyldig att ersätta all kostnad som föranledes av förseelsen.

Den som — — — — — hembjudas kronan.

19 §.

I ärende — — — — — slutliga avgörande.

Över länsstyrelsens beslut må klagan hos Konungen i vederbörande statsdepartement föras i den ordning som är stadgad för ekonomimål i allmänhet.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag eller bestämmelser som meddelats med stöd av lagen föres hos Konungen genom besvär.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

20 §.

Över riksantikvariens beslut i fråga som avses i denna lag må besvär anföras hos Konungen i vederbörande statsdepartement inom trettio dagar från det klaganden erhöll del av beslutet.

Talan mot riksantikvariens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1967.

Beträffande talan mot riksantikvariens beslut, som meddelats före denna lags ikraftträdande, skall 20 § i dess äldre lydelse tillämpas.

Förslag
till
Lag
angående ändring i lagen den 2 april 1918 (nr 163) med vissa
bestämmelser om sjöfynd

Härigenom förordnas, att i lagen den 2 april 1918 med vissa bestämmelser om sjöfynd skall införas en ny paragraf, betecknad 9 §, av nedan angiven lydelse.

9 §.

Om vissa äldre sjöfynd stadgas i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1967.

I justitiedepartementets promemoria intaget förslag till**Lag om skydd för vissa äldre sjöfynd**

Härigenom förordnas.

1 §.

Vrak av fartyg och andra farkoster med därtill hörande i vraket eller i dess närhet befintliga lösa föremål (*vrakfynd*) så ock föremål utan påtagligt samband med visst vrak (*löst sjöfynd*), som påträffas på sjöbotten inom svensk skärgård eller vid svensk kust eller på botten av svenska insjöar, älvar, åar eller kanaler, tillhöra kronan, därest det kan antagas att föremålet gått förlorat för mer än etthundrafemtio år sedan och det efter omständigheterna synes uppenbart att enskild ägare ej längre finnes.

2 §.

Den som påträffar vrakfynd eller löst sjöfynd vare skyldig att ofördröjligen anmäla fyndet till riksantikvarien eller ombud som denne utsett eller hos polismyndighet med angivande av fyndplats, tid för fyndet och de närmare omständigheterna därvid.

Undersökning eller bärgning av vrakfynd må icke äga rum med mindre tillstånd i den ordning nedan sägs lämnats till bärgningen. Har löst sjöfynd omhändertagits av upphittaren, skall jämte anmälan enligt första stycket fyndet överlämnas till riksantikvarien, hans ombud eller polismyndighet eller, där föremålet är skrymmande eller av avsevärd tyngd, uppgift lämnas om dess förvaringsort.

3 §.

Är fråga om vrakfynd äger riksantikvarien föranstalta om fyndets undersökning och bärgning. Sådan undersökning och bärgning må ock av riksantikvarien uppdragas åt annan att på av riksantikvarien föreskrivna villkor verkställas.

Länsstyrelsen äger att vid vite fridlysa platsen för vrakfynd för tid intill dess undersökningen eller bärgningen blivit utförd.

4 §.

Är fråga om löst sjöfynd, skall, om fyndet ej omhändertagits av upphittaren, vad i 3 § är stadgat om undersökning, bärgning och fridlysning äga motsvarande tillämpning. Har fyndet omhändertagits men ej överlämnats till riksantikvarien, hans ombud eller polismyndighet, äge riksantikvarien låta undersöka fyndet på den av upphittaren uppgivna förvaringsorten, och gälle även därvid vad om fridlysning är stadgat i 3 §.

5 §.

Finner riksantikvarien, att vrak eller i vrakfynd ingående löst föremål eller löst sjöfynd icke är av den vetenskapliga eller historiska betydelse att det bör av kronan behållas, tillfalle det upphittaren.

6 §.

Påträffas vid vetenskaplig undersökning, vartill riksantikvarien givit sitt tillstånd, vrakfynd eller löst sjöfynd, må riksantikvarien tillerkänna den som låtit utföra undersökningen ersättning för nödiga kostnader och med undersökningen förenat arbete. Påträffas eljest i vrakfynd ingående löst föremål eller löst sjöfynd, äge riksantikvarien, där föremålet ej skall tillfalla upphittaren, tillerkänna honom ersättning för nödiga kostnader och utfört arbete i anledning av fyndet så ock förordna om hittelön, som i fråga om föremål som helt eller delvis är av guld eller silver icke må understiga det belopp, som motsvarar metallvärdet efter vikt jämte en åttondels förhöjning.

7 §.

Fynd enligt denna lag, som icke skall tillfalla upphittaren, må av riksantikvarien överlåtas på museum, som för framtiden kan taga erforderlig vård om föremålet. I fråga om fynd av större betydelse må dock sådan överlåtelse ej ske utan Konungens medgivande.

8 §.

Anträffas under upprensning av farled, sandupptagning från sjöbottnen, utfyllnad av strandområde eller annat dylikt arbete sjöfynd som i 1 § sägs, skall arbetet i vad det berör sjöfyndet omedelbart avbrytas och den som leder arbetet utan dröjsmål anmäla fyndet till riksantikvarien eller hans ombud eller hos polismyndighet.

Riksantikvarien skall skyndsamt pröva huru med fyndet skall förfaras. Ej må därvid vållas hinder eller olägenhet för arbetets fortsatta utförande, som ej står i rimligt förhållande till fyndets betydelse.

Vad i 3 § är stadgat om fridlysning skall äga motsvarande tillämpning i fall som här avses.

9 §.

Den som underlåter att göra anmälan, där det är i denna lag föreskrivet, dömes till böter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvärande, fängelse i högst sex månader.

Såsom i första stycket sägs straffes ock den som eljest undandöljer eller skadar, förändrar, avyttrar eller förvärfvar sjöfynd, som enligt denna lag skall tillhöra kronan.

10 §.

Riksantikvariern äge i angelägenhet som avses i denna lag påkalla nödig handräckning hos överexekutor.

I fråga om handräckning som nu sagts gälla i tillämpliga delar de bestämmelser som äro stadgade för de i 191 § utsökningslagen avsedda fall.

11 §.

I ärende som enligt denna lag ankommer på länsstyrelsen äge länsstyrelsen, om så finnes påkallat, meddela föreskrift att gälla tills vidare i avbidan på ärendets slutliga avgörande.

Över länsstyrelsens beslut må klagan hos Konungen i vederbörande statsdepartement föras i den ordning, som är stadgad för ekonomimål i allmänhet.

12 §.

Över riksantikvariens beslut i fråga som avses i denna lag må besvär anföras hos Konungen i vederbörande statsdepartement inom trettio dagar från det klaganden erhöi del av beslutet.

13 §.

Närmare bestämmelser angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 196 .

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 16 januari 1967.

N ä r v a r a n d e :

f. d. justitierådet LIND,
justitierådet SÖDERLUND,
regeringsrådet ÅBJÖRNSSON,
justitierådet BRUNNBERG.

Enligt lagrådet den 21 december 1966 tillhandakommet utdrag av protokoll över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 25 november 1966, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till 1) *lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen* och 2) *lag angående ändring i lagen den 2 april 1918 (nr 163) med vissa bestämmelser om sjöfynd*.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Gunnar Hallmo.

Lagrådet yttrade:

Fornminneslagen

9 a och 10 §§.

Vid utformningen av de nya bestämmelserna har i förslaget gjorts skillnad mellan olika slag av fynd. Vrak efter skepp som kan antas ha förlit för minst 100 år sedan samt föremål som påträffas i eller i närheten av sådant vrak och har samband med detta hänförs till en särskild kategori. För sådana fynd skall i princip gälla samma regler som för fasta fornlämningar och föremål (fornfynd) som påträffas i och har samband med dem (9 a § och 10 § tredje stycket). För andra föremål som kan antas vara minst 100 år gamla skall fornminneslagens regler om fynd utan samband med fast fornlämning äga tillämpning (11 §). Här kommer i fråga skeppsvrak som förlit för mindre än 100 år sedan, lösa vrakdelar som icke påträffas i eller i närheten av ett skeppsvrak och föremål som saknar samband med skeppsvrak, t. ex. saker som tappats i vattnet.

Det åsyftade skyddet för den förstnämnda kategorin äldre vrakfynd har lagtekniskt uppnåtts genom att i 9 a § gjorts hänvisning till de för fasta fornlämningar gällande reglerna i 1 § och 6—9 §§, varjämte andra och tredje styckena i 9 a § motsvarar de bestämmelser som meddelats i 5 §. Övriga bestämmelser om fasta fornlämningar i fornminneslagen (2—4 §§) har ansetts sakna betydelse för

vrakfyndens del. Vidare har de i 16 § första stycket meddelade straffbestämmelserna, som enligt lagrummets nuvarande lydelse gäller åtgärder med avseende å fast fornlämning, gjorts tillämpliga även beträffande förfaranden i fråga om sådant skeppsvrak eller annat föremål som avses i 9 a §.

När det gäller de fasta fornlämningarna innehåller fornminneslagen inga särskilda regler om kronans rätt till dessa. Det ligger i sakens natur att skyddsbestämmelserna för de fasta fornlämningarna blir effektiva även utan sådana regler. Annorlunda förhåller det sig med vrakfynden. Även om reglerna för fasta fornlämningar i princip skall tillämpas, så måste vid skyddsbestämmelsernas utformning beaktas att dessa fynd utgör lösa, flyttbara föremål. På samma sätt som gäller i fråga om fornfynd som påträffas i en fast fornlämning bör regler meddelas om rätten till sådana vrakfynd varom nu är fråga. Så har också skett i det remitterade förslaget. I 10 § tredje stycket föreskrivs sålunda att, om skeppsvrak eller annat föremål som avses i 9 a § bärgas och ägare ej finns till föremålet, det skall tillfalla kronan. Vidare görs bestämmelserna i 10 § andra stycket om ersättning i vissa fall och om hittelön direkt tillämpliga även på vrakfynden.

Genom att skyddsbestämmelserna knutits till lagen om fornminnen har en splittring av fornminneslagstiftningen på skilda lagar undvikits och förenklingar i lagtekniskt hänseende uppnåtts. Ehuru det kan förefalla onödigt invecklat att skilja mellan vrak av fartyg, yngre än 100 år, vrak av 100-årigt fartyg och vrak av fartyg, som förlist för mer än 100 år sedan, lär detta knappast orsaka några praktiska olägenheter. Lagrådet har således i sak ingen erinran mot innehållet av skyddsbestämmelserna. På en punkt synes dock en omredigering av lagtexten böra göras. Såsom nyss nämnts har reglerna om kronans rätt till vrakfynd m. m. upptagits i ett särskilt stycke under 10 §. Härigenom har dessa bestämmelser fått sin plats i den avdelning av fornminneslagen som enligt rubriken handlar om fornfynd. Bortsett från att bestämmelserna — som endast rör skeppsvrak eller annat föremål som avses i 9 a § — systematiskt icke hör hemma i denna avdelning, kan placeringen ge anledning till oklarhet om vilka övriga bestämmelser i detta avsnitt som skall gälla nu ifrågavarande vrakfynd. Enligt lagrådets uppfattning bör bestämmelserna flyttas och upptas under den nya rubriken »Om skeppsvrak» och där införas som en särskild paragraf, benämnd 9 b §. I samband därmed torde hänvisningen i andra punkten böra ändras till att avse, förutom 10 § andra stycket, även 12 och 13 §§.

I detta sammanhang förtjänar påpekas att straffbestämmelsen i 16 § andra stycket andra punkten blir tillämplig även i fråga om sådana vrakfynd, som enligt 9 b § skall tillfalla kronan.

Såsom förutsättning för tillämplighet av 9 a § anges att skeppsvrakets kan antas vara minst 100 år gammalt. Enligt uttalande i remissprotokollet skall tidslängden räknas från det skeppet blivit vrak. Detta framgår dock icke fullt klart av lagtexten. Tidsbestämningen i och för sig kan uppfattas såsom avseende skeppets ålder. Ett förtydligande på denna punkt synes önskvärt.

11 §.

Ett sjöfynd som icke omfattas av bestämmelserna i 9 a § kan, såsom förut nämnts, vara att hänföra till sådant fornfynd som avses i 11 §. I det remitterade förslaget framgår detta indirekt genom att hänvisningen i 11 § till 10 § även kommer att avse det föreslagna nya tredje stycket. Godtas det av lagrådet framlagda förslaget att 10 § tredje stycket skall brytas ut till en särskild paragraf, bör en direkt hänvisning till 9 a § upptas i 11 §. Härigenom framgår tydligare än med den av förslaget valda lösningen att vissa sjöfynd kan vara att hänföra under paragrafen. I 11 § bör sålunda efter orden »i annat fall än i» insättas orden »9 a § eller».

16 och 17 §§.

Förutom att såsom tidigare anmärkts bestämmelserna i första stycket av 16 § gjorts tillämpliga på förfaranden beträffande sådant skeppsvrak och andra föremål som avses i 9 a §, har i det remitterade förslaget företagits vissa redaktionella ändringar i lagrummets lydelse. Enligt lagrådets mening framstår det som lämpligt att i detta sammanhang ytterligare söka bringa straffbestämmelserna i överensstämmelse med brottsbalkens terminologi. I sådant syfte bör i 16 § första stycket införas den numera gängse gradindelningen av brott. Straffsatsen synes kunna bestämmas till böter för den normala brottsgraden och fängelse i högst sex månader om brottet är grovt. Därjämte bör det i 17 § givna stadgandet upphävas såsom överflödigt.

De av lagrådet föreslagna ändringarna föranleder vissa jämkningar i ingressen till fornminneslagen.

Sjöfyndslagen

9 §.

Lagen om hittegoods upptar i 11 § bestämmelse om att särskilda regler gäller för fornfynd och sjöfynd. Departementschefen har nu föreslagit att i sjöfyndslagen skall på liknande sätt tas in en erinran om att för vissa äldre sjöfynd gäller fornminneslagens regler.

Med hänsyn till att i fornminneslagen nu införs en ny avdelning under rubriken »Om skeppsvrak» är det enligt lagrådets mening påkallat att göra jämväl en viss jämkning i 11 § hittegodslagen. Paragrafen kan lämpligen ges följande lydelse »Om skeppsvrak och fornfynd samt om sjöfynd stadgas särskilt». Genom en sådan ändring vinnns den fördelen att det blir fullt klart att även skeppsvrak, som påträffas i fast mark, kommer att i princip bli undantagna från hittegodslagens tillämpningsområde.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 27 januari 1967.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, LANGE, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets den 16 januari 1967 avgivna utlåtande över de den 25 november 1966 till lagrådet remitterade förslagen till 1) *lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen* och 2) *lag angående ändring i lagen den 2 april 1918 (nr 163) med vissa bestämmelser om sjöfynd.*

Föredragande departementschefen redogör för lagrådets utlåtande och anför.

Viss ökad tydlighet uppnås om bestämmelserna i 10 § tredje stycket förslaget till ändring av fornminneslagen flyttas på sätt lagrådet förordat. En sådan omredigering bör därför göras. Den bör som lagrådet funnit föranleda viss jämkning av 11 § fornminneslagen och 11 § hittegodslagen. Lagrådets önskemål om förtydligande av tidsbestämningen i 9 a § förslaget till ändring av fornminneslagen och om ytterligare redaktionell jämkning av straffbestämmelserna i förslaget bör vidare tillgodoses.

Utöver vad som följer av det anförda torde vissa redaktionella jämkningar böra vidtas i lagtexten.

Föredraganden hemställer, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att anta lagförslagen med de ändringar som sålunda angetts och förslag till *lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 22 april 1938 (nr 121) om hittegoods.*

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten